

Prof. dr hab. Sebastian Wojciechowski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Zakład Studiów Strategicznych

Poznań, 27.09.2023 r.

Recenzja pracy doktorskiej

mgr. Szymona Wasielewskiego pt. „Federacja Rosyjska w polityce bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1999-2019” przygotowanej pod kierunkiem promotora prof. uczelni dr. hab. Łukasza Jureńczyka

Politykę bezpieczeństwa danego państwa można analizować na szereg różnych sposobów. Jednym z bardziej oryginalnych, kompleksowych, a zarazem wartościowych poznawczo jest jej rozpatrywanie w kontekście systemu naczyń połączonych tworzących tzw. sieć bezpieczeństwa. Sieć ta ulega ewolucji zarówno w wymiarze horyzontalnym, jak i w wertykalnym. W pierwszym przypadku (horyzontalnym) jest to związane ze zmianą liczby tworzących ją podmiotów oraz charakterem ich wzajemnych powiązań. Natomiast w wymiarze wertykalnym dotyczy to przede wszystkim konieczności uwzględniania kolejnych, co raz to nowych, czynników oddziałujących pośrednio lub bezpośrednio na bezpieczeństwo. W przypadku ocenianej dysertacji punktem odniesienia uczyniono Federację Rosyjską rozpatrywaną w kontekście polityki bezpieczeństwa i obronności Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1999-2019.

Przedłożona recenzja obejmuje cztery następujące części składowe: przedmiot, cele oraz hipotezy badawcze dysertacji (punkt 1), struktura rozprawy i wykorzystane metody badawcze (punkt 2), podstawa źródłowa i uwagi szczegółowe (punkt 3) oraz konkluzje (punkt 4).

1. Przedmiot, cele oraz hipotezy badawcze dysertacji

Głównym przedmiotem analizy jest polityka bezpieczeństwa i obronności realizowana przez Polskę wobec Federacji Rosyjskiej w latach 1999-2019. Zaprezentowane zostały zarówno teoretyczne, prawne, jak i co ważne strategiczne aspekty polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności. Wspomniane uwarunkowania rozpatrzono zarówno z punktu widzenia Rzeczypospolitej Polskiej, jak i Federacji Rosyjskiej - pokazując ich odmienność nie tylko w sferze polityki zagranicznej, ale także w wymiarze bezpieczeństwa i obronności, posiadanych potencjałów czy sposobu postrzegania międzynarodowego systemu bezpieczeństwa.

Za główny cel dysertacji uznano analizę oraz ocenę bezpieczeństwa i obronności Polski w odniesieniu do Rosji w latach 1999-2019. Jak słusznie stwierdzono kwestie te odgrywają kluczową rolę w polityce zagranicznej Polski i wielokrotnie negatywnie rzutowały na stosunki z Rosją, co było i jest spowodowane między innymi rozbieżnością fundamentalnych interesów bezpieczeństwa. W pełni nawiązuje do tego główny problem badawczy zredagowany w formie pytania: Czy polskie władze w odpowiedni sposób interpretowały rolę Rosji w regionalnym środowisku bezpieczeństwa i realizowały adekwatną politykę bezpieczeństwa i obronności? Takie ujęcie problemu uznać należy za niezwykle istotne, trafne i ważne poznawczo. Korespondują z tym ściśle szczegółowe pytania badawcze:

1. W jaki sposób i na ile uwarunkowania wewnętrzne determinowały polską politykę bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w latach 1999-2019?

2. W jaki sposób i na ile uwarunkowania międzynarodowe determinowały polską politykę bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w latach 1999-2019?

3. Które z instrumentów wykorzystywanych w polityce bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji były najbardziej efektywne z punktu widzenia interesów Polski?

4. Na ile racjonalna i zasadna była polityka Polski wobec Rosji w poszczególnych okresach, tj. 1999-2007, 2007-2015 i 2015-2019 i z czego to wynikało?

Rozszerzeniem, a zarazem zwieńczeniem powyższych pytań badawczych jest hipoteza główna oraz cztery hipotezy szczegółowe. Pierwszej

z nich nadano następujące brzmienie: Polskie władze postrzegały Rosję jako państwo, stanowiące główne zagrożenie dla bezpieczeństwa regionu. Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji była adekwatna, gdyż oparta została na współpracy sojuszniczej w ramach NATO, w tym głównie ze Stanami Zjednoczonymi oraz z Unią Europejską. Przyczyniło się to do zwiększenia poziomu obrony i odstraszania wobec Rosji. Szczegółowe hipotezy badawcze zakładają natomiast, że:

1. Na polską politykę bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji przede wszystkim wpływała różnica potencjałów wojskowych przemawiająca na korzyść Rosji oraz wykorzystywanie przez nią sił zbrojnych do zastraszania sąsiadów i realizacji celów politycznych przy użyciu czynnika militarnego. Istotne było również uzależnienie Polski od rosyjskich surowców energetycznych, które były traktowane przez Rosję jako instrument szantażu.

2. Kluczowe znaczenie miało członkostwo w NATO i bliskie stosunki sojusznicze z USA. W pozamilitarnych obszarach bezpieczeństwa duże znaczenie miała współpraca w ramach UE. Pozwoliło to na umiędzynarodowienie polityki bezpieczeństwa i obronności Polski wobec Rosji i dało dodatkowe narzędzia do prowadzenia skuteczniejszej polityki wobec wschodniego sąsiada.

3. Najbardziej efektywne z punktu widzenia interesów Polski były instrumenty polityczno-wojskowe. Szczególne znaczenie miało zacieśnienie współpracy w ramach NATO na rzecz wzmocnienia obrony i odstraszania wobec Rosji, w tym intensyfikacja ćwiczeń wojskowych oraz zwiększenie obecności sojuszniczej w Polsce.

4. Zasadność i racjonalność polskiej polityki wobec Rosji w poszczególnych okresach wynikała z właściwej interpretacji zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski i regionu ze strony Rosji.

Wartość poznawcza przytoczonych hipotez jest znacząca i pokazuje, iż mamy do czynienia z przemyślanym oraz wartościowym projektem badawczym.

2. Struktura rozprawy i wykorzystane metody badawcze

Recenzowana praca składa się z: wykazu skrótów, wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Poszczególne jej części są ze sobą logicznie

powiązane i stanowią spójną całość. Dodatkowym wzbogaceniem są też konstruktywne oraz syntetyczne podsumowania zamieszczone pod koniec danej części rozważań. Należało jednak zarówno w spisie treści, jak i w tekście dysertacji wprowadzić strukturę rozdziałów oraz towarzyszącą temu terminologię.

We wstępie zaprezentowano między innymi: strukturę pracy, omówiono cel i przedmiot badań, wskazano pytania i hipotezy badawcze, przedstawiono metody badawcze, scharakteryzowano wykorzystane źródła oraz rekomendowano najważniejszą literaturę przedmiotu. Wyjaśniono również ramy czasowe.

Za cezurę początkową słusznie uznano rok 1999, kiedy Polska wstąpiła do NATO, stając się częścią zachodnich struktur sojuszniczych. Natomiast w znajdującej się w ogromnym kryzysie Rosji doszło pod koniec 1999 roku do zmiany władzy. Prezydenta Borysa Jelcyna zastąpił Władimir Putin, stając się z czasem symbolem odbudowy siły i pozycji Federacji Rosyjskiej. Cezurą końcową jest z kolei rok 2019 związany z istotnym pogorszeniem się stosunków pomiędzy Federacją Rosyjską a Zachodem, co było związane między innymi z wystąpieniem Rosji oraz Stanów Zjednoczonych z Traktatu o całkowitej likwidacji pocisków raketowych krótkiego i średniego zasięgu (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty – INF Treaty).

Rozdział pierwszy pt. „Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym” podzielony został na sześć podrozdziałów. Zaprezentowano w nim najważniejsze nurty teoretyczne, w ramach których prowadzone są badania nad bezpieczeństwem i obronnością. Są to różne nurty: realizmu, liberalizmu, konstruktywizmu, globalizmu oraz krytycznych studiów nad bezpieczeństwem, w tym z uwzględnieniem szkoły kopenhaskiej, walijskiej oraz paryskiej. Co szczególnie istotne w ostatnim podrozdziale dokonano teoretycznej analizy polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności celem wskazania poszczególnych perspektyw badawczych odnoszących się do różnorodnych działań podejmowanych przez Polskę wobec Rosji.

Rozdział drugi zatytułowany „Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w ujęciu strategicznym” podzielony został na trzy podrozdziały. Dokonano w nim analizy wypowiedzi oraz treści dokumentów strategicznych rozpatrywanych pod kątem polityki wobec Federacji Rosyjskiej.

W pierwszym podrozdziale omówiono przemówienia programowe przedstawicielei rządu na forum parlamentu, w tym exposé premierów oraz coroczne wystąpienia przed parlamentem ministrów spraw zagranicznych. W drugiej części dokonano rozpatrzenia strategii bezpieczeństwa narodowego z lat 1999- 2019. Z kolei w ostatnim podrozdziale przeanalizowano inne strategie i koncepcje z zakresu obronności Polski.

Trzeci rozdział - „Wewnętrzne uwarunkowania polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji” ukierunkowano na zaprezentowanie najważniejszych wewnętrznych determinantów, takich jak: środowisko geograficzne, demografia i kwestie społeczne, potencjał gospodarczy i surowcowy, system polityczny oraz potencjał militarny. Jak podkreślił Doktorant „aby analiza danych oraz wskaźników była rzetelna, podano najczęściej (w miarę możliwości oraz dostępności danych) stan na 1999, 2009 oraz 2019 rok. Zastosowanie takiego podziału umożliwiło również zaobserwowanie zachodzących na przestrzeni 20 lat zmian oraz tendencji w obydwu państwach” (s. 12).

Koresponduje z tym kolejny rozdział pt. „Zewnętrzne uwarunkowania polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji” obejmujący sześć podrozdziałów. W pierwszych trzech, dotyczących Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych zaprezentowano możliwości kreowania polskiej polityki wobec Federacji Rosyjskiej wynikające z członkostwa we wskazanych powyżej organizacjach. W czwartej części dokonano scharakteryzowania najważniejszych z punktu widzenia polityki bezpieczeństwa i obronności RP inicjatyw wobec Rosji realizowanych w latach 1999-2019. Chodzi tu o: Grupę Wyszehradzką, Trójkąt Weimarski, Bukaresztańską Dziewiątkę oraz Inicjatywę Trójmorza. W podrozdziale piątym zaprezentowano współpracę dwustronną Polski z głównymi sojusznikami: Stanami Zjednoczonymi, Niemcami, Francją, Wielką Brytanią oraz Węgrami – co uczyniono przede wszystkim w odniesieniu do relacji z Rosją. Z kolei w ostatniej części omówiono w jaki sposób w latach 1999-2019 ewoluowało międzynarodowe środowisko bezpieczeństwa.

W piątym rozdziale zatytułowanym „Polska polityka bezpieczeństwa i obronności w latach 1999-2007” dokonano rozpatrzenia kluczowych dla polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności zagadnień odnoszących się do

Rosji, a mających miejsce w trakcie trwania rządów koalicji: Akcji Wyborczej Solidarność - Unii Wolności, Sojuszu Lewicy Demokratycznej – Unii Pracy – Polskiego Stronnictwa Ludowego czy Prawa i Sprawiedliwości – Samoobrony Andrzeja Leppera - Ligi Polskich Rodzin. Oprócz tego wskazano na źródła napięć z Rosją wynikające z wstąpienia Polski do NATO oraz wojen w Kosowie i Iraku. Zaprezentowano też politykę Polski wobec Rosji z uwzględnieniem członkostwa RP w Unii Europejskiej, przeanalizowano dwustronne zaszłości historyczne, ukazano kwestię gazociągu Nord Stream i problem zależności energetycznej od Rosji, a także inne związane z tym zagadnienia.

Dopełnieniem powyższych treści jest rozdział szósty „Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w latach 2007-2015”. Omówiono w nim zagadnienia odnoszące się do rozpatrywanego problemu badawczego, a mające miejsce w trakcie trwania rządów koalicji Platforma Obywatelska – Polskie Stronnictwo Ludowe. Wśród szczegółowych kwestii przeanalizowano rolę Polski w konflikcie rosyjsko-gruzińskim, problem instalacji amerykańskiej tarczy antyrakietowej w Polsce oraz stosunek Rosji do podejmowanych w tym temacie działań, inicjatywę Partnerstwa Wschodniego i jej oddziaływanie na strefę wpływów Rosji, sprawę katastrofy smoleńskiej oraz jej wykorzystywanie w polityce wobec Federacji Rosyjskiej czy działania podejmowane przez Polskę i NATO po aneksji Krymu, a także konflikt zbrojny, który wybuchł później we wschodniej Ukrainie.

Rozdział ostatni – „Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w latach 2015-2019” dotyczy działań podejmowanych w odniesieniu do rozpatrywanej problematyki podczas rządów Prawa i Sprawiedliwości (do 2019 r.). Sprowadzają się one między innymi do: polityki historycznej, reakcji na katastrofę smoleńską, wzmocnienia wschodniej flanki NATO będącego odpowiedzią na agresywną politykę Federacji Rosyjskiej na obszarze postradzieckim, projektu budowy bazy wojsk amerykańskich w Polsce pod nazwą „Fort Trump” mającego stanowić gwarancję obrony przed Rosją, inicjatywy Trójmorza oraz próby ograniczania uzależnienia energetycznego od Rosji, działań Polski wobec współpracy mocarstw Unii Europejskiej z Rosją – zwłaszcza Niemiec i Francji czy innych kwestii z zakresu bezpieczeństwa i obronności.

Zwieńczeniem rozprawy jest zakończenie, które z jednej strony ma charakter syntetyczny, a z drugiej wartościowy poznawczo. W sposób kompetentny i merytoryczny ustosunkowano się tutaj do zaprezentowanych wcześniej hipotez i pytań badawczych, zamieszczając dodatkowe wnioski oraz oceny.

W pracy wskazano na zastosowanie kilku metod badawczych uzasadniając ponadto ich użycie. Zaliczono do nich:

1. Metodę analizy treści, która pozwoliła na przeprowadzenie wielopoziomowej analizy materiałów zawartych w dokumentach zarówno szczebla krajowego (np. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Obrony Narodowej czy Rada Ministrów), jak i w wymiarze międzynarodowym (choćby rezolucje, strategie bezpieczeństwa, koncepcje strategiczne, traktaty międzynarodowe, polsko-rosyjskie umowy bilateralne, deklaracje szczytów czy wspólne deklaracje prezydentów państw).
2. Krytyczną analizę dyskursu wykorzystano podczas omówienia wypowiedzi polityków, którzy w latach 1999-2019 kreowali i realizowali politykę zagraniczną Polski wobec Federacji Rosyjskiej. Były to na przykład przemówienia programowe, w tym exposé czy wystąpienia ministrów spraw zagranicznych.
3. Metodę komparatywną umożliwiającą porównanie uwarunkowań wewnętrznych Polski i Rosji. Za jej pomocą zestawiono również oddziaływanie polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w poszczególnych analizowanych okresach oraz towarzyszące temu konsekwencje.
4. Metodę instytucjonalno-prawną zastosowaną podczas omówienia podstawowych założeń systemów politycznych Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej oraz przemian jakie zaszły w ustrojach obydwu państw w latach 1999-2019.

W dysertacji wykorzystano również inne, niewskazane metody badawcze choćby metodę systemową.

3. Podstawa źródłowa i uwagi szczegółowe

Doktorant przeprowadził dogłębną i obszerną kwerendę materiałów. Ich dobór oraz wykorzystanie jest prawidłowe. Dzięki temu udało się zgromadzić bardzo wartościowy z naukowego punktu widzenia materiał badawczy. Został on

następnie wnikliwie zbadany i umiejętnie zastosowany w dalszych etapach procesu badawczego.

Bibliografia obejmuje materiały w języku polskim, angielskim i rosyjskim. Są one podzielone na kilka części składowych, takich jak: źródła (akty prawne, umowy międzynarodowe, dokumenty strategiczne, oficjalne deklaracje, wystąpienia premierów oraz ministrów przed parlamentem, zbiory dokumentów); materiały (analizy, raporty, komentarze, zwarte publikacje statystyczne, publikacje statystyczne oraz bazy danych statystycznych dostępne w internecie, materiały opublikowane na oficjalnych serwisach internetowych Rzeczypospolitej Polskiej, materiały opublikowane na oficjalnych serwisach internetowych organizacji międzynarodowych, artykuły w czasopismach popularnonaukowych, artykuły publicystyczne w prasie oraz telewizji internetowej, pozostałe materiały internetowe), literatura (pozycje zwarte i rozdziały w monografiach, artykuły w czasopismach naukowych).

Zaprezentowana powyżej formuła choć bardzo wnikliwa i szczegółowa budzi jednak pewne wątpliwości dotyczące na przykład zamieszczenia artykułów w czasopismach popularnonaukowych czy artykułów publicystycznych przed monografiami i artykułami w czasopismach naukowych. Może to zostać zinterpretowane jako przypisywanie im większej wartości poznawczej. Wątpliwości dotyczą też wyróżnienia i rozróżnienia niektórych zastosowanych kategorii systematyzujących.

Przechodząc natomiast do uwag szczegółowych podkreślić należy, iż w dysertacji wskazano, „że polskie władze postrzegały Rosję jako państwo, stanowiące główne zagrożenie dla bezpieczeństwa regionu” z wyraźnym jednak zaznaczeniem, iż ocena ta ewaluowała, co na przykład można było zaobserwować po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 roku.

Doktorant stwierdził, iż „Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji była adekwatna, gdyż oparta została na współpracy sojuszniczej w ramach NATO, w tym głównie ze Stanami Zjednoczonymi, a w pewnym stopniu również z Unią Europejską”. To wymiar zewnętrzny - wskazać trzeba jednak także aspekt wewnętrzny dotyczący choćby różnie ocenianej polityki modernizacji czy wzmocnienia polskich sił zbrojnych realizowanej w ocenianym okresie.

Polskie działania na arenie międzynarodowej, jak trafnie zauważa Doktorant, przyczyniły się do „zwiększenia poziomu obrony i odstraszania wobec Rosji. Dla relacji polsko-rosyjskich w latach 1999-2019 kluczową rolę odgrywały kwestie bezpieczeństwa i obronności. Ponadto, położenie geograficzne w sąsiedztwie państwa o ambicjach mocarstwowych, a także wieloletnie doświadczenia we wzajemnych relacjach wymagały prowadzenia kompleksowej polityki zagranicznej” (s. 363).

Autor pracy wykazał też, że wojna na Ukrainie ma strategiczne znaczenie. „Wynika to z faktu, że w wizji Władimira Putina, zgodnie z którą celem Rosji jest odzyskanie pozycji światowego mocarstwa, Ukraina zajmuje szczególne miejsce”. Zwrócił na to uwagę w przeszłości m.in. Zbigniew Brzeziński doradca amerykańskiego prezydenta Jimmy’ego Cartera, który „stwierdził, że z Ukrainą Rosja mogłaby być imperium, natomiast bez niej może być „tylko wielkim krajem”. Podkreślał również, że niepodległa Ukraina stanowi przeciwwagę dla rosyjskiego imperializmu (uważał ją za tzw. ośrodek geostrategiczny)”.

Co się zaś tyczy Rosji Doktorant wskazał, iż „wyłącznie porażka Federacji Rosyjskiej może zatrzymać imperialne ambicje rosyjskich przywódców na długi okres czasu. Niezbędne jest dalsze osłabianie zachodnimi sankcjami rosyjskiej gospodarki, pozbawionej rynków zbytu dla stanowiących znaczną część wpływów budżetowych surowców energetycznych. Konieczne jest również odcięcie Rosji od rynków umożliwiających nabywanie sprzętu, surowców, a co za tym idzie odbudowę potencjału militarnego. Natomiast w dłuższej perspektywie należy zapewnić Ukrainie członkostwo w Unii Europejskiej oraz NATO” (s. 373-374). Należy tutaj postawić pytanie czy w rzeczywistości będzie to jednak ze względu na bardzo złożone uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne w ogóle możliwe.

Doktorant słusznie zauważył ponadto, iż „rolą Polski, państwa położonego w bezpośrednim sąsiedztwie działań zbrojnych, jest nieustanne przekonywanie sojuszników do podejmowania działań, mających za zadanie wzmocnienie transatlantyckiego systemu bezpieczeństwa. Dotychczasowy przebieg wojny w Ukrainie potwierdza, że działania podejmowane przeciwko rosyjskiej agresji są skuteczne wyłącznie wtedy, kiedy są wyrazem sojuszniczej solidarności. Taka postawa wzmacnia odporność UE oraz NATO w obliczu

kluczowego zagrożenia, przed którym stanęły w ostatnich latach organizacje stanowiące gwarancję bezpieczeństwa Polski” (s. 374). Podkreślić przy tym należy, iż dotyczy to bardzo różnych wymiarów bezpieczeństwa poczynając od aspektu militarnego, a kończąc na aspekcie technologicznym, cybernetycznym itd.

Słusznie wskazano również, że „mocarstwowe ambicje Federacji Rosyjskiej, wiarygodność zobowiązań sojuszniczych Zachodu, odporność stron na współczesne kryzysy oraz przede wszystkim pełnoskalowa wojna na terytorium Ukrainy, zapoczątkowana 24 lutego 2022 r., będą miały kluczowy wpływ na kierunki polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w przyszłości” (s. 372). Co zapewne zaobserwować będzie można nie tylko w polityce krótko-, ale i długoterminowej.

4. Konkluzje

Podsumowując pragnę podkreślić, że oceniana dysertacja zarówno pod względem merytorycznym, jak i warsztatowym odpowiada określonym normom oraz standardom. Jest to interesująca oraz wartościowa praca, która stanowi istotny wkład w rozwój badań naukowych z zakresu nauki o polityce i administracji, ze szczególnym uwzględnieniem interakcji zachodzących pomiędzy polityką bezpieczeństwa i obronności Polski, a działaniami Federacji Rosyjskiej w latach 1999-2019.

Rozprawa ze względu na swoją istotę, specyfikę oraz zawartość bardzo znacząco wypełnia lukę występującą w tym zakresie tematycznym w polskim piśmiennictwie naukowym. Autor dysertacji w sposób umiejętny zespolił różne aspekty analizy politologicznej.

W wyniku przeprowadzonego procesu badawczego uzyskano wartościowe z naukowego punktu widzenia opracowanie spełniające obowiązujące wymagania prawne (szczegółowe uzasadnienie zamieszczono w tekście recenzji). Praca stanowi oryginalne, samodzielne i oparte na podstawie teoretycznej rozwiązanie problemu badawczego. W związku z tym, wnoszę o dopuszczenie mgr. Szymona Wasielewskiego do dalszych etapów postępowania.

Sebastian Wojciechowski

